

ODRŽIVI RAZVOJ I UPRAVLJANJE BAŠTINOM ZAŠTIĆENIH PODRUČJA NA PRIMJERU POKRČJA

Sažetak: *Snažna je potreba integriranoga pristupa upravljanju koji povezuje očuvanje baštine s održivim razvojem. Priroda očuvanja u modernom obliku tolerira određene antropogene utjecaje koji nisu u konfliktnim odnosima s ciljevima zaštite. Moderna koncepcija upravljanja zaštićenim područjima leži u objedinjenim ekološkim, ekonomskim i sociokulturnim aspektima razvoja. Konačnu koncepciju valja razmatrati u okvirima kulturne održivosti ili kulturno održivoga razvoja, kao koncepcije koja podupire ekonomsku i kulturnu održivost lokalnih zajednica, pružajući kvalitativno vrjedniju priliku da kroz kulturni kontekst imaju mogućnost istinskoga dioništva i ostvarivanja ekonomskih beneficija. Potonje se poglavito odnosi na lukrativno promišljanje o datostima održivog turizma, s naglaskom na nacionalne parkove Krku i Kornate. Sve se to mora promišljati po načelima ekološke, sociokulturne, ekonomske i tehnološke održivosti. Integracija načela održivog razvoja u održivo upravljanje perspektivna je opcija, uvjetovana stalnom potragom za mjerama upravljačkog konteksta koje bi pomirivale povećanje ekonomskih beneficija s jedne strane i interesa zaštite s druge, a da istodobno ne dođe do konfliktnih odnosa između ciljeva. Iz tih dijametralno suprotstavljenih premisa, dijalektički izranja "conculsio": održivi razvoj kao koncepcija koja zadovoljava i pomiruje ekonomske i konzervatorske standarde, uvažavajući autonomnost kako ekonomske, tako i konzervatorske logike.*

Ključne riječi: *baština, održivi razvoj, Pokrčje, upravljanje, zaštićeno područje*

Uvod

Sa primarnim ciljem zaštite prirode, zaštićena područja u svijetu sadržavaju 15 posto svjetske zalihe ugljika i podržavaju egzistenciju jedne milijarde ljudi; što ih čini bitno uključujućim čimbenikom u podupiranju biološke raznolikosti, usluga ekosustava i ljudskih egzistencija. Novi primarni cilj strateškog menadžmenta potraga je za održivim modelima korištenja zaštićenog područja, što se postavlja kao praktična nužnost. Koncepcija zaštićenih područja nastavlja glo-

balnu primjenu. Svijet danas ulaže globalan napor u nastojanju za povećanjem zaliha zaštićenih područja. Siromaštvo i nužna potreba održive egzistencije ljudskih zajednica integriraju i stvaraju dodatni pritisak u nastojanju da se pronađe učinkovito rješenje. Ekonomska kriza je dovela do daljnjeg pritiska na državne proračune za održavanje postojećih zaštićenih područja i stvaranje novih. Povezanost zaštićenih područja i pitanja razvoja općenito postavlja težište problema. Napor na uključenju načela održivosti u upravljanje zaštićenim područjima u današnjem svijetu traži nove odnose između ustaljenih i suvremenih dionika. Konceptija održivog turizma postavlja se perspektivnom opcijom. U ekonomskom diskursu postojanje kulturnog potencijala na zaštićenom području komparativna je prednost za zaštićeno područje. Kulturno nasljeđe daje dodatnu autentičnost zaštićenom području, pojačavajući njegovu prepoznatljivost na turističkom tržištu. Nacionalni park Krka, najposjećenije i najveće zaštićeno kopneno područje Pokrčja ilustrira probleme vezane uz uravnoteženje očuvanja i razvoja.

1. Teorijska polazišta

Skupština Međunarodne unije za očuvanje prirode (eng. International Union on Conservation of Nature IUCN) na svjetskom kongresu očuvanja prirode koji je održan u Barceloni 2008. godine prihvatila je novu definiciju po kojoj je zaštićeno područje “jasno definirano područje koje je priznato sa svrhom i kojim se upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluga ekosustava koje ono osigurava te pripadajućih kulturnih vrijednosti, na zakonski ili drugi učinkovit način.” Zaštićena područja pružaju temeljnu strategiju očuvanja prirode na nacionalnoj i međunarodnoj razini (Dudley, 2008.).

Izvorno su osnovana po modelu isključivosti u proglašavanju i upravljanju, slijedeći gotovo autokratski elitistički stil (Western & Wright, 1994.). Koncept isključivanja ljudskih bića ili ljudske aktivnosti iz zaštićenih područja morao je biti napušten. U većini zaštićenih područja ljudska bića žive i rade (Pimbert & Pretty, 1995.). Uporište “autokratskog elitističkog stila upravljanja” u konačnici kao jedinu učinkovitu zaštitu pretpostavlja prisilu koja jamči provedbu relevantnih zakona u institucionalnim okvirima. Pokušaji integriranja sociokulturnih pitanja u upravljanje unutar navedenog pristupa uglavnom prati neuspjeh, te se promjena modela postavlja kao praktična nužnost (Lane, 1997.). Kasniji radovi upućuju na neodrživost stila upravljanja koji dovodi do ugrožavanja uvriježenih tradicionalnih prava i načina pristupa području (Graham et al, 2003; Phillips, 2003.), a odnose na ona prava i pristupe koji ne ugrožavaju osnovne ciljeve zaštite i očuvanja zbog kojih su određena područja proglašena zaštićenima. Nadalje, zagovornici promjena stila upravljanja kontinuirano među ciljeve svrstavaju zaštitu krajobraza i kulturnih dobara (Ray, 2004.), što se može pratiti kroz promjene u sustavu kategorizacije, odnosno kategorijama upravljanja. Složenost ekoloških problema zahtjeva razmjenu različitih inte-

griranih znanja, ne samo znanstvenih (Western & Wright, 1994.; Berkes, 2004.); a koji su, uz opći razvoj civilnog društva, razlogom participativnog pristupa. Za naglasiti je da priroda očuvanja u modernom obliku tolerira određene antropogene utjecaje koji nisu u 'sukobu' sa ciljevima zaštite, ali ih ipak pokušava smanjiti. Zaštićena se područja čak promoviraju i kao doprinosi rješenja za demokratska pitanja, pa čak i ublažavanje siromaštva (McClanahan, 2004.).

Svjetski kongresi Međunarodne unije za očuvanje prirode, a to Svjetski kongres za očuvanje prirode koji se održava svake četiri godine i Svjetski kongres parkova koji se održava svakih deset godina, barometar su za globalni razvoj politika upravljanja prema zaštićenim područjima. Kolektivni značaj promjena koji se može pratiti kroz odluke četiri Svjetska park kongresa, proizvele su novu paradigmu. Razvijen je novi sustav kategorizacije zaštićenih područja. Nove su kategorije uvedene, uključujući i kategorije koje dopuštaju ekstrakciju resursa (Locke & Dearden, 2005.). Dvije nove kategorije V i VI, iako koncentrirane na očuvanje biološke raznolikosti, pružile su mogućnost održivog korištenja kao integriranog dijela upravljanja; prvotno sa manje pozornosti nego tradicionalne od I do IV (Phillips, 2003.). Od tog je vremena došlo do globalno brzog rasta u broju i veličini zaštićenih područja. Do 2003. godine njima je obuhvaćeno gotovo 30% ukupnih zaštićenih područja u svijetu (Chape et al, 2003.). Posljednje desetljeće promoviran razvoj "više društveno orijentiranog upravljanja" (Phillips, 2003.) kontinuirano naglašava integraciju socijalnih i ekonomskih ciljeva u upravljanje, te naglašava ulogu prvotno marginaliziranih autohtonih naroda i lokalnih zajednica. Zagovara se stajalište da je očuvanje prirode "nerazdvojiv društveni fenomen" (Mascia et al, 2003.). Ističe se stajalište po kojem početni napredak u postizanju primarnog cilja očuvanja prirode može biti ugrožen odsutnošću podrške u zajednici (Christie et al, 2005.), kroz proglas u kojem su lokalni ljudi "zaštićeni" od područja u kojem se zauzimaju za svoje aktivnosti (Jones & Burgess, 2005.).

Velika prekretnica u upravljanju potvrđuje se koncepcijom "Koristi izvan granica", predstavljenom na posljednjem petom Svjetskom kongresu parkova 2003. godine u Durbanu. Unatoč stajalištu da se zaštićena područja ne smiju tretirati u izolaciji, koncepcija nije ostala bez potencijalnih rizika i znanstvene kritike. Autori McClanahan (2004.) i Walters, (2004.) rizik nalaze u potencijalnoj opasnosti od prilagodbe lokalnom kontekstu, u kojim bi uvjetima primjena usklađene međunarodne ili nacionalne politike bila nemoguća. Navedeni autori smatraju da bi ciljevi biološke raznolikosti bili ugroženi od strane lokalnih ciljeva usmjerenih na eksploataciju resursa. Problem se usredotočuje na ono što bi se moglo nazvati "rizicima provincijalizma" (Jones & Burgess 2005.). Autor McClanahan (2004.) smatra kako bi participativni pristup doveo moguće do reklasifikacije definicije zaštite prirode. Slijedi ga problem čestog nedostatka državnog kapaciteta za praćenje i provedbu propisa za zaštićeno područje (Pearce, 2005.), što kao rezultat daje neprovođenje propisa, slijedom čega je i nastao termin "papirnati parkovi"

(Bonham, 2008.). Divergencija ciljeva i obveza preuzetih međunarodnih konvencija i sporazuma kroz nacionalno zakonodavstvo (sa zahtjevima lokalnog razvoja), složen je proces, nerijetko izvan kapaciteta većine dionika.

Različite pristupe prati razvoj paradigmi u upravljanju zaštićenim područjima. Paradigma “rizika nametanja” (Jones & Burgess, 2005.) determinanta je dominacije današnje “suradničkog upravljanja” (co-upravljanje) paradigme; nastale kao alternative na prethodnu “tvrđavu konzervatorskog” paradigmu. Ovaj ključni aspekt nove paradigme zaštićenih područja priznat je na petom Svjetskom park kongresu (Phillips, 2003.); opisuje niz pristupa kojima se osigurava sudjelovanje sudionika u upravljanju zaštićenim područjem. Kritika “nove paradigme” je mjesto ljudi u središtu zaštićenog područja, odnosno zadovoljavanje potreba čovjeka na teret divlje biološke raznolikosti (Locke & Dearden, 2005.). Kompleksna pitanja zaštite okoliša zahtijevaju uključivanje i potporu dionika u procesu odlučivanja. U pojedinim slučajevima sudjelovanje lokalne zajednice ne mora bezuvjetno biti u korist održivosti ekološkog projekta. Sudjelovanje dionika ne mora biti bezuvjetno korisno, osobito u visokotehnološkim projektima (Khwaja, 2001.). Iskorištavanje područja od različitih dionika može dovesti do suprotstavljenih ciljeva i biti u međusobnom sukobu (Jones & Burgess, 2005.).

Ukoliko se prihvati teza da “ni čisto lokalna razina upravljanja, niti čisto viša razina upravljanja nisu pretpostavke uspješnog rada same po sebi” (Berkes, 2002.:293.), tada se fokus analitičara upravljanja usmjerava ka potrazi za “lijek” pristupom (Ostrom, 2007.). Izazov je u postizanju primjerene ravnoteže između ‘top-down’ i ‘bottom-up’ pristupa (Jones & Burgess, 2005.). Zaštićena područja trebaju postići dovoljnu kvalitetu upravljanja kako bi zadovoljili svoje ciljeve. Postizanje kvalitete najavljena je tema za šesti Svjetski park kongres, Sydney, Australia, 2014. U odnosu na Republiku Hrvatsku, ista je od osamostaljenja potpisala i ratificirala sve glavne međunarodne konvencije i sporazume o okolišu (Trošelj i Klasić-Stanković, 2001.).

Samo upravljanje kao termin se može definirati kao “sudjelovanje širokog spektra institucija i aktera u proizvodnji politike ishoda ... uključujući koordinaciju putem mreža i partnerstva” (Johnston et al, 2000.:17). Međunarodni institut za održivi razvoj (eng. The International Institute for Sustainable Development IISD) definirajući održivost više se usredotočio prema održivom upravljanju organizacijama: “Donošenje poslovne strategije i aktivnosti koje bi zadovoljile potrebe poduzeća i njegovih dionika u sadašnjosti, za zaštitu, očuvanje, i jačanje ljudskih i prirodnih resursa; za koje se smatra da bi bili potrebni u budućnosti”. Važno je u ovoj definiciji navođenje ‘potreba poduzeća i njihovih dionika danas’. Ovaj aspekt jasno ukazuje na svijest da bez profitabilnosti danas, briga za okoliš i čovječanstvo ne može egzistirati. U istom kontekstu egzistiraju i zaštićena područja. Održivost upravljanja izdiže kontekst održivosti i sintetizira ga sa pojmom upravljanje. Održivo upravljanje je potrebno kao dio ljudske sposobnosti za uspješno održavanje kvalitete života na našem planetu i samom svojom koncep-

cijom postavlja pitanje “preuzimanja odgovornosti”. Dakle, centralno pitanje bi bilo preuzimanje odgovornosti i posljedično preuzimanje konzekvenci. Sudjelovanje je uži pojam koji je nužan, ali ne i su-integralna komponenta upravljanja. Pojam upravljanje, općenito, odnosi se na aranžmane za odlučivanje i sudjelovanje u vlasti. Jezgra upravljanja jest vlast i kontrola (Brechtin, et al., 2002.).

Ipak, prefiks održivosti upravljanje transformira u strateški pristup. Takovim stavom, financijska korist reflektirana određenom odlukom, ima svoju ekonomsku, ekološku i društvenu dimenziju. Na taj način održivo upravljanje usmjerava poslovne i javne politike prema pravednijem, uspješnijem i održivijem svijetu. U konačnici, održivo upravljanje uključuje stvaranje bogatstva uz optimizaciju i obnavljanje gospodarske, ekološke i društvene svijesti. Socijalni i politički procesi nedjeljivi su od misaonog poimanja upravljanja.

Ograničenja Zemlje i njenih prirodnih bogatstava, kao i zajedništvo unutar globalnog sustava, te uzročno-posljedična veza svih dijelova sustava, veoma su važni za temu održivog razvoja. Održivi razvoj je postao jedan od najvažnijih izazova našeg vremena. Radi se o odnosu prema prirodnim bogatstvima koji je orijentiran prema budućnosti.

Koncepcija održivog se prvi put pojavljuje u Brundtland Report (1987.), pod naslovom Naša zajednička budućnost, izvješće podnijeto prije Generalne skupštine Ujedinjenih naroda od strane Svjetske komisije za okoliš i razvoj, definirano kao ‘proces koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje svoje vlastite potrebe.’ Sadrži u sebi dva ključna koncepta:

- pojam ‘potrebe’, osobito osnovne potrebe siromašnih na svijetu, čemu treba dati prioritet.
- ideja ograničenja nametnuta od strane države tehnologiji i društvenim organizacijama, na okoliš, kroz sposobnosti da zadovolji sadašnje i buduće potrebe (UN, 1987.).

Ovaj ekološki princip može se primijeniti na različita prirodna bogatstva i ekološke sustave. Radi se o odnosu prema prirodnim bogatstvima koji je orijentiran prema budućnosti. Održivi razvoj može se razumijevati kroz nakanu da “svaka generacija mora riješiti svoje probleme i ne smije teretiti njima sljedeće generacije - ovo je osnovna zamisao koncepcije održivog razvoja i ona izričito uključuje globalnu perspektivu” (Schröder, 2004.). Pa ako je tome tako tada je i zadaća čovječanstva, kao i svakog pojedinca, da teži održivom korištenju svih resursa za dobrobit svoje, i budućih generacija. Ukoliko prihvaćamo da je održivi razvoj *proces*, ili *proces promjena*, tada “proces održivog razvoja inherentno je proces učenja, kojim možemo, ako smo tako odabrali, učiti graditi kapacitete i sposobnosti da bismo živjeli na održiviji način”(Lay, 2005.).

Iako se definira na razne načine, zajedničko svim značenjima i tumačenjima je: a) odnosi se na dugoročne perspektive s ekološkim, političkim, gospodarskim i

društvenim implikacijama; b) dinamičan je proces čija provedba ovisi o društvenim procesima, a bitni elementi su individualni angažmani i participacije; c) ukoliko ga se želi implementirati na globalnoj razini ne može se temeljiti na djelovanju nekoliko zemalja ili lokalnih aktera već ovisi o zajedničkim naporima (Leal Filho, et al., 2009.). Prema Cifriću (2010.) održivi razvoj je normativni koncept (idealno-tipski konceptualni pristup) razvoju u kojemu dominira *ideja održivosti*, a koji pronalazi balans između *ekonomske* učinkovitosti, *socijalne* kohezije i *ekološke* stabilnosti.

Posljednja Konferencija Ujedinjenih naroda o održivom razvoju (eng. United Nations Conference on Sustainable Development – UNCSO), skraćenog naziva ‘Rio+20’, održana je 2012. godine u Rio de Janeiro. Jedan od glavnih ishoda ‘Rio+20’ konferencije bio je dogovor zemalja članica da pokrenu postupak za razvoj niza održivih razvojnih ciljeva (eng. Sustainable Development Goals – SDGs), koji će se graditi na Milenijskim razvojnim ciljevima (MDGs), konvergirati s post 2015 razvojnim programima i predstavljati globalnu razvojnu agendu za razdoblje nakon 2015. godine. U odnosu na EU, Eurostat je objavio peto izdanje svog izvješća o provođenju Strategije održivog razvoja EU-a, pod nazivom ‘Održivi razvoj u Europskoj uniji’. Novo 2013 izdanje jasnije nego ikad pokazuje prekide uzrokovane gospodarskom krizom u području zapošljavanja, siromaštva, resursa i korištenja energije, emisije stakleničkih plinova i drugih važnih aspekata koji se odnose na održivi razvoj (Eurostat, 2013). Pokazatelji iz navedenog izvješća daju različite rezultate. Osim toga, zbog problema uzrokovanih gospodarskom krizom teško je donijeti opće zaključke o tome je li EU ostvarila napredak prema održivom razvoju.

Baština shvaćena kao *naslijeđe* je naša ostavština iz prošlosti, ono što živimo danas, ono što ćemo prenijeti budućim naraštajima, i ono što će nas određivati u budućnosti. Baština je nasljedno bogatstvo uz koje ide i odgovornost nasljednika za očuvanje i promicanje baštinjenih vrijednosti (Cifrić, 2010:243.). Riječ baština je zajednički nazivnik oba koncepta, prirodnog i kulturnog, odnosno njihovo izvorište, uključujući odgovornost ljudskog roda. Kulturno dobro rezultat je čovjekovog djelovanja. Prema pravnoj regulativi, pojam ima specifičan smisao, jer je u vezi s elementima kulturne baštine neke države: njeno kulturno bogatstvo. Općenito, riječ ‘nekretnine’ ima pravnu pozadinu (vezanu za ‘vlasništvo’), a ‘naslijeđe’ ističe očuvanje i prenošenje iz generacije u generaciju. Posljednjih desetljeća svjedoci smo kako koncept kulturne baštine doživljava duboke preobrazbe; u jednom trenutku, iz isključivo monumentalnih ostataka, postupno je došao uključiti novu kategoriju – nematerijalnu baštinu, koje je depozitar ljudsko tijelo, um. Prema sadržaju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine – ili žive baštine (UNESCO, 2003.) glavne njene odlike jesu partikularnosti – naše kulturne raznolikosti i održavanje te i takve raznolikosti, te ujedno, smisao postaje jamstvo za nastavak kreativnosti.

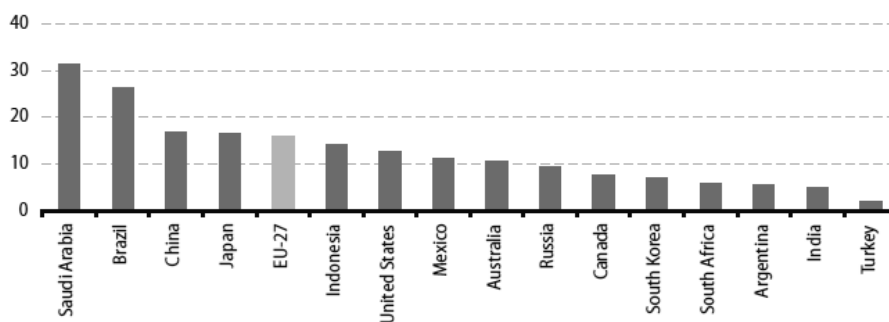
Zbog različitog pravnog statusa, u radu se koriste termini autohtoni narod i lokalna zajednica. Kao hrvatska inačica koristi se termin “autohtoni” (Kos-Stanišić, 2001.). U globalnom diskursu poteškoće su s definiranjem toga pojma i utvrđivanju pripadajućih prava. Svjetsko vijeće autohtonih naroda (*eng. The World Council of Indigenous Peoples*) definira *indigenous peoples* kao grupe stanovnika čiji su preci od davnine naseljavali zemlju na kojoj njihovi potomci danas žive, a svjesni su vlastitog karaktera i društvenih tradicija. Univerzalnom deklaracijom o kulturnoj raznolikosti (UNESCO, 2001.) okvirno se uređuje status autohtonih naroda.

2. Napori ka proširenju zaštićenih područja

Svijet danas ulaže globalan napor u nastojanju za povećanjem zaliha zaštićenih područja. Prema posljednjem izdanju Liste zaštićenih područja Ujedinjenih naroda iz 2003. godine, u svijetu je trenutno zaštićeno 11.5% kopnene i 0,5% morske površine Zemlje. Zemlje pod konvencijom o biološkoj raznolikosti (CBD) postavile su cilj da će do 2020 godine najmanje 17 % svjetskih kopnenih površina i 10 % morskih područja biti stavljeno pod neki oblik upravljanja i očuvanja. U odnosu na sadašnje stanje, a kako bi zadovoljili CBD cilj od 17 %, dodatnih 6.000.000 četvornih kilometara kopnenih površina sa pripadajućim podzemnim vodama moralo bi biti prepoznato kao zaštićeno od strane svjetskih vlada. Slikovito rečeno radi se o području dvostruko većem od Argentine. Zaštićena područja u budućnosti podržavati će egzistenciju znatno veću od jedne milijarde ljudi.

U EU-27 oko 16% kopnene površine su zaštićena područja, a oko 9% morske površine. Među ostalim G20 članicama najveći udio površina koje su zaštićene su u Saudijskoj Arabiji i Brazilu.

Grafikon 1. *Kopnena zaštićena područja, 2010⁽¹⁾ (% kopnene površine)*

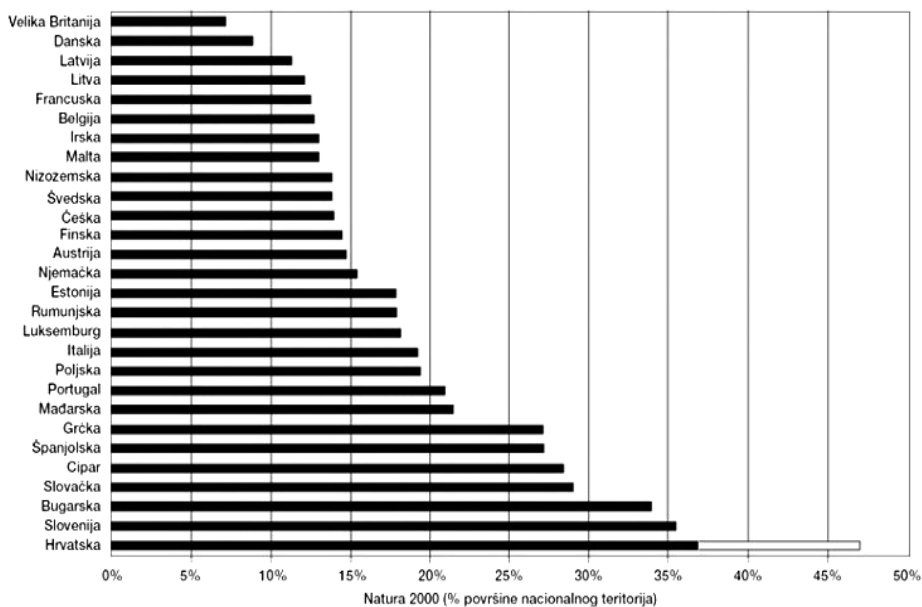

(¹) Surface area includes land and inland waters.

Izvor: The International Union for Conservation of Nature and United Nations Environment Programme World Conservation Monitoring Centre in the World Database on Protected Areas (preuzeto iz: Euro stat, The EU in the world 2013-a statistical portrait, p.p.115.)

Republika Hrvatska, nova članica EU, prema podacima ekološke mreže Natura 2000 obvezala se zaštititi 37% svojega nacionalnog teritorija, čime se svrstava na sam vrh EU ljestvice zemalja sa najvećom površinom zaštićenog nacionalnog teritorija.

Grafikon 2. EU-28 Kopnena zaštićena područja pod ekološkom mrežom Natura 2000 (% kopnene površine)

Izvor: prema Natura 2000 database, December 2011, (preuzeto iz EEA Report No 5/2012 Protected areas in Europe – an overview, 2012), sa pridruženim podacima za RH, www.dzpzp, www.minzaštite, dobavljeno 10.12.2013.

Novim se paradigmatama strateškog menadžmenta zaštićena područja razmatraju kao dio planetarnog života. Novim se paradigmatama sve više prepoznaju obrisi nove generacije zaštićenih područja.

3. “Slaba” i “jaka” održivost

U analitici održivosti dvije su paradigme: “slaba” i “jaka” održivost (OECD, 2007.). Paradigma slabe održivosti pretpostavlja postojanje mogućnosti kompenzacije ograničenih resursa s novonastalim kapitalom, dakle postoji mogućnost zamjene resursa novostvorenim fizičkim kapitalom, uključujući i ljudski kapital, a sve dok ta zamjena predstavlja zadovoljavajuću kompenzaciju za buduće generacije. Paradigma slabe održivosti imanentna je pojedinim prirodnim resursima

s određenim izuzecima. Paradigma jake održivosti ne pretpostavlja mogućnost kompenzacije kao kod paradigme slabe održivosti, naprotiv, uopće ne postoji mogućnost zamjene resursa novostvorenim kapitalom, kao što je slučaj resursa neophodnih za održavanje života, kao što su voda, zrak i zemlja. Obzirom na specifičnosti u tumačenju, paradigma jake održivosti imanentna je kulturnim resursima. Unatoč tomu što se sve ekonomske funkcije i ekonomska vrijednost kulturnog kapitala mogu zamijeniti novostvorenim kapitalom, sama kulturna vrijednost je nezamjenjiva jer niti jedna forma kapitala ne može ostvariti isti tip vrijednosti, dakle ne može zamijeniti povijesni, estetski i simbolički sadržaj.

Paradoks koji se javlja u praksi upravljanja Krke i Kornata, upravo je takav paradoks koji inicira općenito o promišljanju načina upravljanja i koncepta održivog razvoja. Tendencija koja se u literaturi naziva konzervacionizam (Rizzo & Throsby, 2006.), pojava je koja nameće potrebu ‘apsolutne’ konzervacije bez ikakvih kriterija. Odluke inspirirane konzervacionizmom dovode do opasnosti upravo zaštićeno dobro; dok se druga krajnost manifestira kroz odluke u svezi upravljanja prirodnom i kulturnom baštinom motivirano isključivo ekonomskim koristima.

Ilustrirani primjer uzima se etno selo “Skradinski buk” (dobitnik brončane nagrade za Zlatni cvijet Europe 2006. godine). Jedan od rezultata projekta interpretacije tradicijske baštine je revitalizacija tkalačke radionice etno sela Skradinski buk, temeljem načela i kriterija interpretacije, označena je kao Kulturna ustanova (Kušen et al, 2003.), sa perspektivom daljnjeg razvoja i prenošenja tradicijskog umijeća kao nematerijalnog aspekta baštine. Radionica je sa ispunjenih jedanaest kriterija za realizaciju programa i šest načela interpretacije, a to prema Tildenu (1977.) najcitiranijem autoru svih vremena sa područja interpretacije, čija se načela i kriteriji u nešto modificiranom obliku i danas primjenjuju. Od 2007. godine neispravnost rekvizita, ‘odašilje’ poruku da ne postoji potreba održavanja ‘trenin-ga’ interpretacije za interpretatore, niti edukacija lokalnog stanovništva; u konačnici dolazi do neodržavanja programa. Unatoč povećanju parametra aprecijacije kulturnog dobra, izvrsnoj posjećenosti, potvrđenoj ekonomskoj i sociokulturnoj održivosti, doprinosu održivog zapošljavanja lokalnog stanovništva kroz kulturni kontekst, dokazanoj tezi o mogućoj promjeni funkcionalne slike nacionalnog parka Krka (Kušen et al, 2003; Zmijanović 2010) prema željenom cilju; tkalačka radionica etno sela Skradinski buk postupno sadržajno gubi attribute ‘Kulturne ustanove’. U istom kontekstu dimenzija nematerijalne kulturne baštine, prenošena kroz znanja i vještine tradicijskog obrta ne postoji. Iako se radi o kulturnim dobrima i nematerijalnoj dimenziji baštine “jake” održivosti, može postojati mogućnost njihove obnove; teza je koja zahtjeva daljnje istraživanje i znanstveno dokazivanje.

Prateći navedeno, nužno je povećati razumijevanje ekonomskih beneficija koja zaštićena područja mogu i moraju producirati u korist lokalnog stanovniš-

tva, kao i povećati razumijevanje kulturnog konteksta njihovog bivstvovanja na zaštićenom području.

Iz ovih dijametralno suprotstavljenih premisa, dijalektički izranja 'conculsio': održivi razvoj kao koncepcija koji sadrži formulaciju koja zadovoljava i pomiruje ekonomsku i konzervatorsku logiku, pri tom uvažavajući autonomnost standarda i parametara kako ekonomske, tako i konzervatorske logike, svojevrsna 'aurea mediocratis' (zlatna sredina). U odnosu na održivi razvoj, primijenjen kao ekonomski teorem 'sui generis' mora se voditi računa da su prirodna i kulturna baština kapital i da isti, slijedom navedenog, imaju ekonomsku i kulturnu vrijednost. Konačni koncept u ekonomiji kulturne baštine Krke i Kornata, treba biti razmotren u okviru kulturne održivosti ili kulturno održivog razvoja.

Kulturna vrijednost (Throsby, 2001.) u smislu prihoda koji generira, kulturne baštine (y) jednaka je umnošku parametara aprecijacije (koji autor označava sa a) i sume koju dobivamo kada faktorima koji utječu na formiranje tržišne cijene (m) oduzmemo deprecijaciju (d) i pridodamo faktor restauratorskog i konzervatorskog održavanja (r), time se dobiva formula $y = a(m - d + r)$. Da bi eksploatacija kulturne baštine bila i ekonomski održiva nužno je da umnožak faktora 'm' i faktora 'r' bude veći od faktora 'd', dakle izraženo u formuli $(m+r) > d$. Specifičnost parametra aprecijacije kulturnog kapitala je ta da od strane zajednice vrijednost raste kako rastu i koristi od baštine, odnosno pada kako padaju te koristi, kako ekonomske, tako i kulturne. Kategorija zaštite povisuje ulazni nivo za svaki subjekt, nadalje, to znači da postojanje isplativosti rizika i ulaganja, ovisi o tome da li će kulturna vrijednost anulirati i poništiti povećane troškove i ograničenja upotrebe.

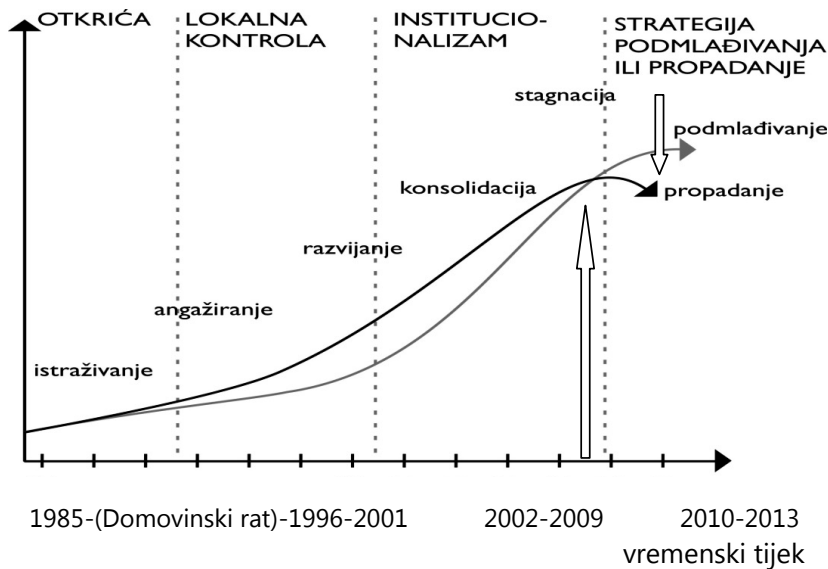
Iako turistički i stručnjaci za upravljanje kulturnom baštinom imaju zajedničke interese u upravljanju, očuvanju i prezentaciji kulturne baštine, dva sektora mogu djelovati na paralelnim ravninama, odražavajući nelagodno partnerstvo s iznenađujuće malo dijaloga (McKercher, Bob & Du Cros, Hilary, 2002.). Na paralelnoj ravnini može djelovati i upravljačke strukture za upravljanje zaštićenim područjem, ali i lokalna zajednica. Indirektno, ekonomska vrijednost koju zaštićenom području donosi turizam koristeći kulturni potencijal zaštićenog područja, može generirati gradnju javne i političke potpore za očuvanje zaštićenog područja. Može dovesti i do potpore autohtonih naroda i/ili lokalne zajednice. Sa druge strane, neodrživo korištenje može dovesti do degradacije kulturnog resursa na koji se oslanja, degradacije prirode, i u konačnici moguće i gubitka statusa zaštićenog područja.

4. Održivost na primjeru Nacionalnog parka Krka

Održivost zaštićenih područja moguće je promatrati kroz prizmu 'životnog ciklusa' kao specifične destinacije; sa čimbenicima koji podupiru strategiju pomlađivanja i rizičnim čimbenicima koji utječu na propadanje. U vremenskoj dimenziji od proglašenja područja pod zaštitom, odnosno svojevrsnog otkrića, do pomla-

divanja i propadanja, prolazi kroz istraživanje, angažiranje, razvoj, konsolidaciju i stagnaciju. Doprinosi koji podupiru strategiju pomlađivanja su provođenje politika održivog razvoja prirodne i kulturne baštine zaštićenog područja, provođenje strategija za očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti, upravljanje sustavima kvalitete, provođenje ekonomskih mjera koje nisu u sukobu sa ciljevima zaštite, a donose boljitak lokalnoj zajednici (naglasak je na smanjenju siromaštva). Rizikni čimbenici propadanja su odsustvo značajne upravljačke kontrole, kriminal i korupcija u upravljanju, prilagodba lokalnom kontekstu i reflektirajući negativni učinci lošeg društveno-političkog sustava zemlje. To je refleksija cijelog paketa učinaka kojeg proizvodi izostanak održivog gospodarskog modela, a ogleda se u neodrživom korištenju resursa i ne doprinosu razvoju lokalnih ekonomija.

Grafikon 3. Krivulja 'životnog ciklusa' Nacionalnog parka Krka u vremenskom tijeku od 1996-2013

↑ 'podupirači' strategije pomlađivanja

↓ čimbenici koji uzrokuju propadanje

Izvor: autorovo istraživanje

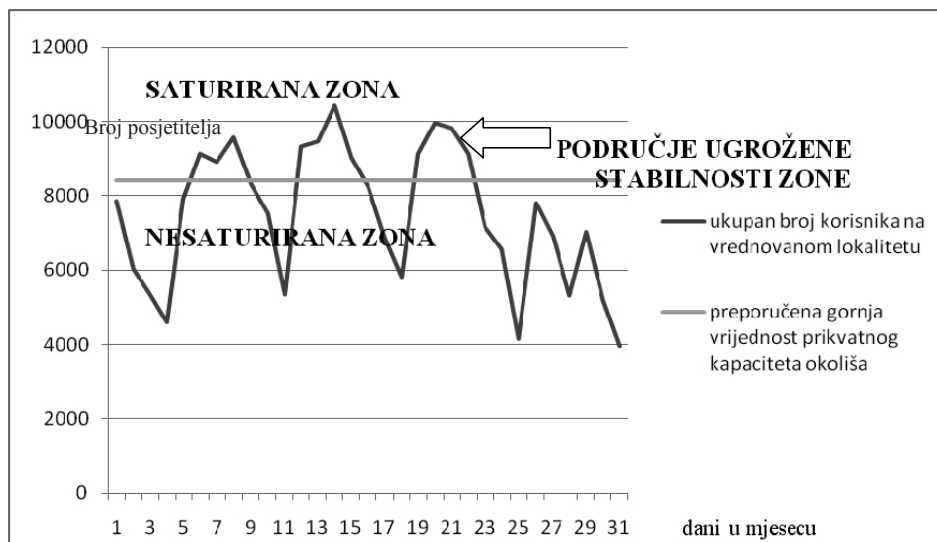
U odnosu na promatrani nacionalni park već je danas posve jasno da se kao rizikni čimbenik propadanja može razmatrati učinak korupcije. Toj tezi u prilog ide činjenica razriješenja ravnatelja koji je više od jednog desetljeća vodio Ustavu, podizanje optužnice od strane USKOK-a 2013. godine za 'postojanje osno-

vane sumnje da je počinio kazneno djelo primanja mita u gospodarskom poslovanju' i od strane resornog ministra traženje od Državnog ureda za reviziju provođenja izvanrednog nadzora nad financijskim poslovanjem Javne ustanove Nacionalni park Krka u posljednjih pet godina (od 2009 – 2013. godine). Valjalo bi u odnos staviti posljedice proizašle iz učinaka korupcije i pokušati ih staviti u odnos sa sustavom kvalitete, tim više ako bi bio dokazan pad razine kvalitete, poglavito po segmentima; te istražiti uzroke. Teorijski razmatrano, sustav upravljanja neotporan na kriminal i korupciju moguće može nastaviti proizvoditi pozitivne ekonomske učinke, implicitno njegov je razvoj ograničen i rezultira padom kvalitete učinaka.

U kontekstu održivosti kada govorimo o zaštićenom području, *'conditio sine qua non'* je ekološka održivost. Ekološki održiv onaj je razvoj koji poštuje prihvatni potencijal. Jednu od najpoznatijih definicija je dala Svjetska turistička organizacija (1981.), koja je signalizirala da nosivi kapacitet (potencijal) predstavlja onaj maksimalan broj turista u destinaciji (mjestu), koji neće prouzročiti neprihvatljive poremećaje fizičkog, ekonomskog i sociokulturnog okoliša, niti smanjiti kvalitetu zadovoljstva posjetitelja." Osnovna metoda podrazumijeva kombinaciju dva scenarija: vremenskog (vršnog sata vršnog dana vršne sezone) sa prostornim (određeno područje). U slučaju da se metoda utvrđivanja podnošljivog turističkog kapaciteta krajolika koristi kako bi se procijenilo pridržavanje smjernica podnošljivog turističkog kapaciteta, odnosno intenziteta korištenja lokaliteta krajolika, kao pokazatelj se koristi koeficijent saturacije. Koeficijent saturacije podrazumijeva omjer ukupnog broja korisnika na vrednovanom lokalitetu i fizički podnošljivog turističkog kapaciteta tog lokaliteta (Šundov, 2004). Turističkom saturacijom određene zone mogu biti ugrožene temeljne vrijednosti zbog kojih je neko područje i proglašeno zaštićenim, ali predstavlja i indikator smanjenog kvaliteta iskustva za posjetitelje. Kao dva glavna obilježja saturirane zone sa aspekta očuvanja i sa aspekta turizma mogu se navesti opća ugroženost stabilnosti zone koju analitičkim metodama valja procijeniti i smanjenje doživljaja posjetitelja prouzrokovano fenomenom saturiranosti.

Stavljeni su u odnos mjesečni obrasci vizitacije Nacionalnog parka Krke (korišteni podaci za analizu su kronološki organizirani u intervalnu vremensku seriju duljine 226 mjeseci (siječanj 1996 – siječanj 2014)) i preporučeni prihvatni potencijal (Kušen et al 2003; Ruđer Bošković, 2013). Uočena je izražena sezonska opterećenost dijelova Parka, odnosno Skradinskog buka, a kao posljedica neravnomjerne prostorne distribucije posjetitelja. Fenomen saturiranosti uočen je tijekom kolovoza 2013. godine. Razmatrajući promatrani ilustrirani primjer Skradinskog buka (Grafikon 4.) obrazac vizitacije u mjesecu kolovozu 2013 godine je visokih 98% , a svega 2% otpada na cijelo ostalo područje, sa iskazanim saturiranim zonama. Uzroke pojave valjalo bi daljnje istražiti.

Grafikon 4. Saturacija zone na primjeru lokaliteta Skradinskog buka (Nacionalni park Krka) u mjesecu kolovozu 2013. godine

Izvor: Izrada autora, korišteni podaci o broju prodanih ulaznica iz službene statistike Javne ustanove Nacionalni park Krka; Kušen, E. et al, Turistička valorizacija Nacionalnog parka Krka, Institut za turizam, Zagreb, 2003; Institut Ruđer Bošković, Izvješće o radu na znanstveno-istraživačkom projektu "Prihvatni kapacitet okoliša za posjetitelje Nacionalnog parka Krka", Zagreb, 2013.

Zaključak

U diskursu kontrolinga neprofitne ustanove karakterizira značajno odsustvo upravljačke kontrole u odnosu na profitne organizacije (Anthony & Joung, 1988.) Javne ustanove za upravljanje nacionalnim parkovima, iako neprofitne javne ustanove, u gospodarskim uvjetima izravnim konkuriranjem na tržištu izlaze iz svojega neprofitnog karaktera; što može uzrokovati stvaranje rasjeda za ulazak čimbenika propadanja.

Upravljanje učincima i brzina djelovanja upravljačkih struktura za upravljanje zaštićenim područjima u brzim promjenama koje nastaju u okruženju igrati će važnu ulogu. Indirektno bi se trebalo očekivati i da se lokalna ekonomija Pokrčja usmjeri ka održivom modelu. Ukoliko se troškovi održavanja zaštićenih područja ne mogu pokrivati iz budžeta države, otvara se prostor rascijepa u paradigmi co-upravljanja. U ovom rascjepu mogu se naći kulturni resursi, ali i održivo zapošljavanje autohtonih naroda i/ili lokalne zajednice. Smanjenje financijskih sredstava može dovesti i do smanjenja ili prestanka ulaganja u očuvanje kulturne zalihe zaštićenih područja, dok izostanak održivog zapošljavanja lokalne populaci-

je redovito generira izostankom lokalne podrške. Baština izložena sustavnoj degradaciji postupno gubi interes znanstvene i stručne javnosti; smanjuje se interes turističke potražnje, pa time i mogući pozitivni ekonomski efekti. Funkcionalnim zonama Krke nužan je okolišni i socijalno održivi izlazak iz aktualne financijske krize, kako bi se očuvao prirodni i kulturni kapital koji jedino kao takav može biti kvalitativnim podupiračem uspješnog gospodarstva.

Uočena je saturiranost zona Skradinskog buka turističkim korištenjem, a što izravno ima utjecaj na ekološka održivost Nacionalnog parka Krka. Ekološki održiv onaj je razvoj koji poštuje prihvatni potencijal, u interesu zaštite, ali i u interesu posjetiteljeva doživljaja. Nužnim se smatra pridržavanje smjernica podnošljivog turističkog kapaciteta.

Razvoj kvalitete upravljanja prirodnom i kulturnom baštinom Pokrčja pružio bi veću, odnosno kvalitativno vrijedniju priliku lokalnim zajednicama da kroz kulturni kontekst imaju priliku istinskog dioništva i ostvarivanja beneficija održivim korištenjem zaštićenih područja. Potonje se poglavito odnosi na lukrativno promišljanje o datostima održivog turizma. Nacionalni park Krka treba "pomlađivanje" i orijentaciju ka održivom turizmu (preferira se ekoturizam), prioritetnim se smatra orijentacija ka suvremenim trendovima u upravljanju zaštićenim područjima.

Dugoročni uspjeh zaštićenih područja valja promatrati u svjetlu potrage za obrascima održivog razvoja uopće. Planiranje prihvatnog kapaciteta, formiranje zona sa aspekta upravljanja, provođenje politika održivog razvoja, upravljanje tokovima (kretanjima) posjetitelja, primjena standarda u interpretaciji, primjena smjernica za upravljanje i koncepcije koje uključuju interese lokalne populacije mjere su upravljačkog konteksta koji pomiruje povećanje ekonomskih beneficija s jedne strane i interesa zaštite s druge; što se postavlja kao praktična nužnost. Nositelj promjene upravljanja može biti kompetentan menadžment, otporan na sve oblike korupcije i kriminala. Rast parametra aprecijacije kulturne baštine ponajviše ovisi o stupnju i stručnosti provedene prezervacije i konzervacije kulturnog dobra, stručnosti provedene interpretacije i kvaliteti prezentacije materijalne i nematerijalne baštine, odnosno o standardiziranoj kvaliteti izvedene atrakcije temeljene na autentičnoj resursnoj osnovi. Republika Hrvatska će ubuduće staviti pod zaštitu 37% svojega nacionalnog teritorija, istim podlijegati zakonodavnom okviru EU. Ostaje otvoreno pitanje za raspravu, hoće li članica EU Republika Hrvatska, prva (misli se na zaštitu nacionalnog teritorija) među gospodarski nejednakima, smći procijeniti sposobnosti baštine i njezinih svojstvenih inherentnih vrijednosti kao inspicijenata u izgradnji sadašnjeg i budućeg društva.

Literatura:

1. Anthony, R., Young, D.W. (1988.): *Management Control in Nonprofit Organizations*, fourth edition, Irvin: Homewood, Illinois, 52-54.
2. Berkes, F. (2004.): Rethinking Community Based Conservation, *Conservation Biology* 18(3), 621-630.
3. Berkes, F. (2002.): *Cross-scale institutional linkages: perspectives from the bottom up*. In E. Ostrom, T., Dietz, N., Dolšak, PC Stern, S. Sonich & EU Weber /Eds./ *The Drama of the Commons* (pp. 293-321), Washington DC: National Academy Press.
4. Bertzky, B., Corrigan, C., Kemsey, J., Kenney, S., Ravilious, C., Besanc and Burgess, N. (2012.): *Protected Planet Report 2012: Tracking progress towards global targets for protected areas*. IUCN, Gland, Switzerland and UNEP-WCMC, Cambridge, UK.
5. Bonham, C., Sacayon E. (2008.): Protecting imperiled “paper parks”: potential lessons from the Sierra Chinaja, Guatemala. *Biodiversity and Conservation* 17:1581-1593.
6. Brechin, SR, Wilshusen, PR, Fortwangler, CL & West, PC (2002.): Beyond the Square Wheel: Toward a More Comprehensive Understanding of Biodiversity Conservation as Social and Political Process. *Society and Natural Resources*, 15, 41-64. http://www.facstaff.bucknell.edu/pwilshus/scholarship/snr_sqwh2.pdf
7. CBD Convention on Biological Diversity (2010.): *Decision Adopted by the Conference Of The Parties to the Convention On Biological Diversity at its Tenth Meeting, X/2, The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 and the Aichi Biodiversity Targets*, Target 11 (p.9) www.cbd.int/doc/decisions/COP-10/cop-10-dec-02-en.pdf
8. Chape, S., Blyth, S., Fish, L., Fox P. and Spalding M. (compilers) (2003.): *2003 United Nations List of Protected Areas*. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK and UNEP-WCMC, Cambridge, UK.
9. Christie, P., Lowry, K., White, A., Oracion, E., Sievanen, L., Pomeroy, R., Pollnac, R., Patlis, J., Eisma, R., (2005.): “Key Findings from a Multidisciplinary Examination of Integrated Management Process Sustainability”, *Journal of Ocean & Coastal Management* 48, 468-482.
10. Cifrić, I. (2010.): U povodu godišnjaka Titius: zaštita prirodne i kulturne baštine, *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke*, 3(3),243-259
11. Drumm, A., McCool, S., Rieger, J. (2011.): *The Threshold of Sustainable for Tourism within Protected Areas: a Quick Guide for Protected Area Managers*, The Nature Conservancy, Global Sustainable Tourism Alliance, US

- Agency for International Development, US Forest Service, UNDP, Convention on Biological Diversity
12. Dudley, N., editor. (2008.): *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*; Gland, Switzerland: IUCN. x+86 pp.
  13. Eagles, Paul FJ, McCool, Stephen, F. and Haynes, Christopher DA. (2002.): *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management*. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK. xv+183 pp.
  14. EEA, (2012.): EEA Report No 5/2012 *Protected areas in Europe – an overview*
  15. European Commission, Eurostat, (2013.): *The EU in the world 2013 – a statistical portrait*
  16. Eurostat (2013.): - *Održivi razvoj u EU – izvješće o strategiji održivog razvoja EU 2013 praćenja*: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-03-13-331-EN/KS-03-13-331-EN.PDF
  17. Gillespie, A. (2009.): Defining internationally protected areas. *Journal of International Law & Policy*, 11(4), 240-258.
  18. Gillespie, A. (2007.): *Protected Areas and International Environmental Law*, Martinus Nijhoff Publishers and VSP, Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, 318 pp.
  19. Graham, J., Amos, B., Plumptre, T. (2003.): *Governance Principles for Protected Areas in the 21st Century*, Institute On Governance Policy Brief No. 15, Ottawa: Institute on Governance (IOG)
  20. Institut Ruđer Bošković (2013.): *Izvješće o radu na znanstveno-istraživačkom projektu: "Prihvatni kapacitet okoliša za posjetitelje Nacionalnog parka Krka"*, Zagreb
  21. Javna ustanova "Nacionalni park Krka" (2013.): *Službeni statistički podaci*
  22. Johnston, R.J., Gegory, D., Pratt, G., & Watts, M. (2000.): *The Dictionary of Human Geography* (Fourth Edition). Oxford: Wiley-Blackwell.
  23. Jones, PJS & Burgess, J. (2005.): Building partnership capacity for the collaborative management marine protected areas in the UK: a preliminary analysis. *Journal of Environmental Management* 77 (3), 227-243.
  24. Jones, PJS (2013.): "Governing protected areas to fulfill biodiversity conservation obligations: from Habermasian ideals to a more instrumental reality". Springer Netherlands, *Journal of Environment, Development and Sustainability* 15 (1), 39-50.
  25. Keenleyside, K.A., Dudley, N., Cairns S., Hall, C.M. and Stolton, S. (2012.): *Ecological Restoration for Protected Areas: Principles, Guidelines and Best Practices*. Gland, Switzerland: IUCN. x + 120pp.
  26. Khwaja, A., (2001.): *Can Good Projects Succeed in Bad Communities? Collective Action in the Himalayas*, John F. Kennedy School of Government Harvard University Faculty Research Working Papers Series.

27. Kos-Stanišić, L., (2001.): Andska zajednica i prava autohtonih naroda, *Politička misao*, Vol XXXVIII (3), 138.
28. Kušen, E., Hendija, Z., Klarić, Z. (2003.): *Turistička valorizacija Nacionalnog papka Krka*, Institut za turizam Zagreb
29. Lane, M., (1997.): Aboriginal Participation in Environmental Planning, *Australian Geographical Studies* 35(3), 308-324.
30. Lay, V., (2005.): Integralna održivost i učenje. *Društvena istraživanja* 14(3):353-377
31. Leal Filho, W., Manolas, E., & Pace, P. (2009.): Education for sustainable development: current discourses and practices and their relevance to technology education. *International Journal of Technology and Design Education*, 19, 149-165
32. Locke, H., Deadren, P., (2005.): *Rethinking Protected Area Categories and the New Paradigm*, Cambridge University Press, *Journal of Environmental Conservation*, Vol. 32 No. 01, pp. 1-10.
33. Lopez-Bonilla J.M., Lopez-Bonilla L.M., (2007.): Measuring Social carrying Capacity: An Exploratory Study, *Tourisms: An international multidisciplinary journal of tourism*, Vol. 3, No 1, pp. 116-134
34. Martinić, I. (2010.): *Upravljanje zaštićenim područjima prirode: Planiranje, razvoj i održivost*. Zagreb: Šumarski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
35. Mascia, M., Brosius, J., Dobson, T., Forbes, B., Horowitz, L., McKean, M., Turner, N., (2003.): *Conservation and the Social Sciences*, *Journal of Conservation Biology* 17(3), 649-650.
36. McClanahan, T., (2004.): The Limits to Beyond Boundaries, *Aquatic Conservation: Marine & Freshwater Ecosystems* 14, 1-4.
37. McKercher, Bob., Du Cros, Hilary (2002.): *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. New York: The Haworth Hospitality Press.
38. MEA Millennium Ecosystem Assessment (2005.): *Ecosystems and human well-being: biodiversity synthesis*. Washington, DC: World Resources Institute.
39. Međunarodni institut za održivi razvoj (eng. International Institute for Sustainable Development – IISD) <http://www.iisd.org/sd/>
40. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2011.): *Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015.*
41. OECD (2007.): *Fact book 2007 – Economic, Environmental and Social Statistics*
42. Ostrom, E., (2007.): *Going beyond panaceas*. Proceedings of the National Academy of Science, 104 (39)

43. Pearce, D., (2005.): *Paradoxes in biodiversity conservation*, *Journal of World Economics*, 6(3), 57-89.
44. Philips, A., (2003.): *Turning Ideas on Their Head: The New Paradigm For Protected Areas*, *The George Wright Forum*, 20(2), 8-31.
45. Pimbert, MP., Pretty, JN., (1995.): *Parks, People and Professionals Putting 'Participation' into Protected Area Management*, UNRISD Discussion Paper No. 57, UNRISD-IIED-WWF, Geneva.
46. Ray, G.C., (2004.): *Reconsidering 'dangerous targets' for marine protected areas*, *Aquatic Conservation: Marine and Freshwater Ecosystems* 14(2), 211-215.
47. Rizzo, I., Throsby, D. (2006.): *Cultural Heritage: Economic Analysis and Public Policy*, *Handbook of the Economics of Art and Culture*.
48. Schröder, G., (2004.): *Preface to the 2004 Progress Report from the German Federal Government: 'Perspektiven für Deutschland Unsere Strategie für eine nachhaltige Entwicklung.'*
49. Secretariat of the Convention on Biological Diversity (2008.): *Protected Areas in Today's World: Their Values and Benefits for the Welfare of the Planet*. Montreal, Technical Series no.36, i-vii + 96 pages.
50. Šundov, M. (2004). *Geomorfologija Dubrovačkog primorja i geoekološko vrednovanje reljefa*, Zagreb: Medicinska naklada
51. Throsby, D., (2007.): *Regional Aspects of Heritage Economics*, *Australasian Journal of Regional Studies*, 13(1), 23.
52. Throsby, D., (2001.): *Economics and Culture*, Cambridge University Press.
53. Tilden, F., (1977.): *Interpreting our Heritage*, The University of North Carolina Press.
54. Trošelj, S., Klasić-Stanković, L. (2001.): *Country Report, Republic Of Croatia, Ministry Of Environmental Protection And Physical Planning, Marine And Coastal Protection Unit – National Focal Point For SPA/RAC, Fifth meeting of the National Focal Points for SPA*, Valencia.
55. United Nations Documents (1987). *Gathering a Body of Global Agreements, Our Common Future: Report of the World*, Commission on Environment and Development, from A/42/427., Geneva <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm>
56. United Nations Conference on Sustainable Development UNCSD (2012.): *The Future We Want*, Rio de Janeiro 2012, <http://www.uncsd2012.org>
57. United Nations (2013.): *The Millennium Development Goals Report 2013: "The Global Partnership for Development: The Challenge We Face"*.
58. UNESCO (2001.): *Univerzalna deklaracija UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti*, Pariz
59. UNESCO (2003.): *Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*, u tekstu konvencije, Članak 2. Definicije

60. Walters, BB (2004.): "Local management of mangrove forests in the Philip-pines: successful conservation of efficient resource exploitation?", *Journal of Human Ecology* 32(2), 177-195.
61. Western, D., Wright, R.M. (1994.): The Background to Community-based Conservation, in Western, D., Wright, R.M. and Strum, S.C. /Eds./, *Natural connections: Perspectives in community-based conservation*, Island Press, USA.
62. World Tourism Organization (1981.): *Saturation of Tourist Destinations: Re-port of the Secretary General*. Madrid, WTO.
63. Zmijanović, Lj., (2010.): *Integracija kulturne baštine u turističku ponudu Nacionalnog parka Krka*, magistarski rad

Ljiljana Zmijanović

UDC: 502.5 (497.5 Krka)
502.4 . 502.5 (497.5 Krka)
Preliminary communication

STUDY OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND MANAGEMENT OF THE HERITAGE OF PROTECTED AREAS IN THE KRKA AREA

Abstract: *There is a strong need for an integrated approach to management which connects heritage protection with sustainable development. The nature of protection in the modern sense tolerates certain anthropogenic affects which do not conflict with the goals of protection. The modern concept of protected areas management lies in united ecological, economic and socio-cultural aspects. The final concept should be regarded as a concept which supports the economic and cultural sustainability of local communities in terms of cultural sustainability or culturally sustainable development. This should give them a chance to gain partnership and economic privileges through a cultural context. The latter especially concerns the profitable rethinking of sustainable tourism, with an accent on the National Parks Krka and Kornati. All profitable entities of the protected area, along with its cultural goods, must evolve according to principles of ecological, socio-cultural, economic and technological sustainability. The integration of sustainable development into sustainable management is a perspective in constant search of management measures which would balance the rise of economic profits on the one side and the protection of the environment on the other, without any conflict from either side. A logical conclusion comes out of these diametrical premises: sustainable development as a concept which satisfies economic and conservational logic, but also respects autonomy in the standards and parameters of economic and conservational logic.*

Keywords: *heritage, sustainable development, the Krka area, management, protected area*